

Стан інвестиційної активності в регіонах України

Сімків Л.Є.

кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії економіки та управління
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

У статті висвітлено ключові аспекти сучасного розвитку інвестиційної діяльності в регіонах України. Проведений аналіз дає змогу констатувати, що у розподілі інвестицій за регіонами країни зберігається надмірна диференціація. Визначено основні чинники, що стримують розвиток інвестиційної діяльності в регіонах.

Ключові слова: інвестиційні процеси, інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість, інвестиційна активність, капітальні інвестиції, прямі іноземні інвестиції.

Симкив Л.Е. СОСТОЯНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ В РЕГИОНАХ УКРАИНЫ

В статье освещены ключевые аспекты современного развития инвестиционной деятельности в регионах Украины. Проведенный анализ позволяет констатировать, что в распределении инвестиций по регионам страны сохраняется чрезмерная дифференциация. Определены основные факторы, сдерживающие развитие инвестиционной деятельности в регионах.

Ключевые слова: инвестиционные процессы, инвестиционный климат, инвестиционная привлекательность, инвестиционная активность, капитальные инвестиции, прямые иностранные инвестиции.

Simkiv L. Ye. STATE OF INVESTMENT ACTIVITY IN REGIONS OF UKRAINE

In the article it is thrown light upon the aspects of modern development of the investment activity in the regions of Ukraine. Carried out analysis makes it possible to state that excessive differentiation is kept in the investment distribution for the country's regions. It is determined the main factors, which are the obstacles in the way of investment activity in the regions.

Keywords: investment processes, investment climate, investment attractiveness, investment activity, capital investment, foreign direct investment.

Постановка проблеми. Успішна реалізація завдань соціально-економічного розвитку регіонів значною мірою залежить від ефективності організації інвестиційного процесу. Саме активізація інвестиційного процесу є головною складовою економічних вимог, які покликані визначити реальні зрушення в структурі економіки країни та регіону, прискорити перехід економіки на якісно новий рівень індустріального розвитку, підвищити якість вітчизняної продукції та її конкурентоспроможність на світовому ринку, сприяти подоланню міжрегіональних диспропорцій, забезпечити якісне економічне зростання в державі.

У зв'язку із цим особливої актуальності набувають питання, пов'язані з вивченням умов створення сприятливого інвестиційного клімату регіону, підвищення рівня його інвестиційної привабливості, залученням інвестицій і їх ефективним використанням, розширення та поглиблення євроінтеграційних інвестиційних зв'язків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у вивчення сучасних напрямків і пріоритетів регіонального розвитку, інвестиційних процесів, що там відбуваються, зро-

били вітчизняні науковці, зокрема, С.О. Біла [1], П.П. Борщевський [2], З.В. Герасимчук [3], О.В. Коляно [4], І.Л. Сазонець [11], С. Ткач [12], В.Р. Ткачук [3] та ін. Проте значна кількість публікацій, що присвячена цим питанням, тільки підтверджує потребу в подальших дослідженнях.

Поглиблення міжрегіональних диспропорцій у рівні забезпечення територій інвестиційними ресурсами вимагає дослідження регіональних особливостей та факторів формування інвестиційного клімату, оцінки існуючих тенденцій та здійснення прогнозних передбачень його трансформації. Недостатньо висвітленими залишаються і питання постійного моніторингу сучасного стану інвестування з метою своєчасного та якісного регулювання.

Мета статті. Можливості здійснення успішних ринкових перетворень, забезпечення стабільного економічного зростання в Україні та зменшення регіональних диспропорцій соціально-економічного розвитку багато в чому залежать від того, як розв'язуватимуться завдання підвищення інвестиційної привабливості держави в цілому та регіонів, зокрема.

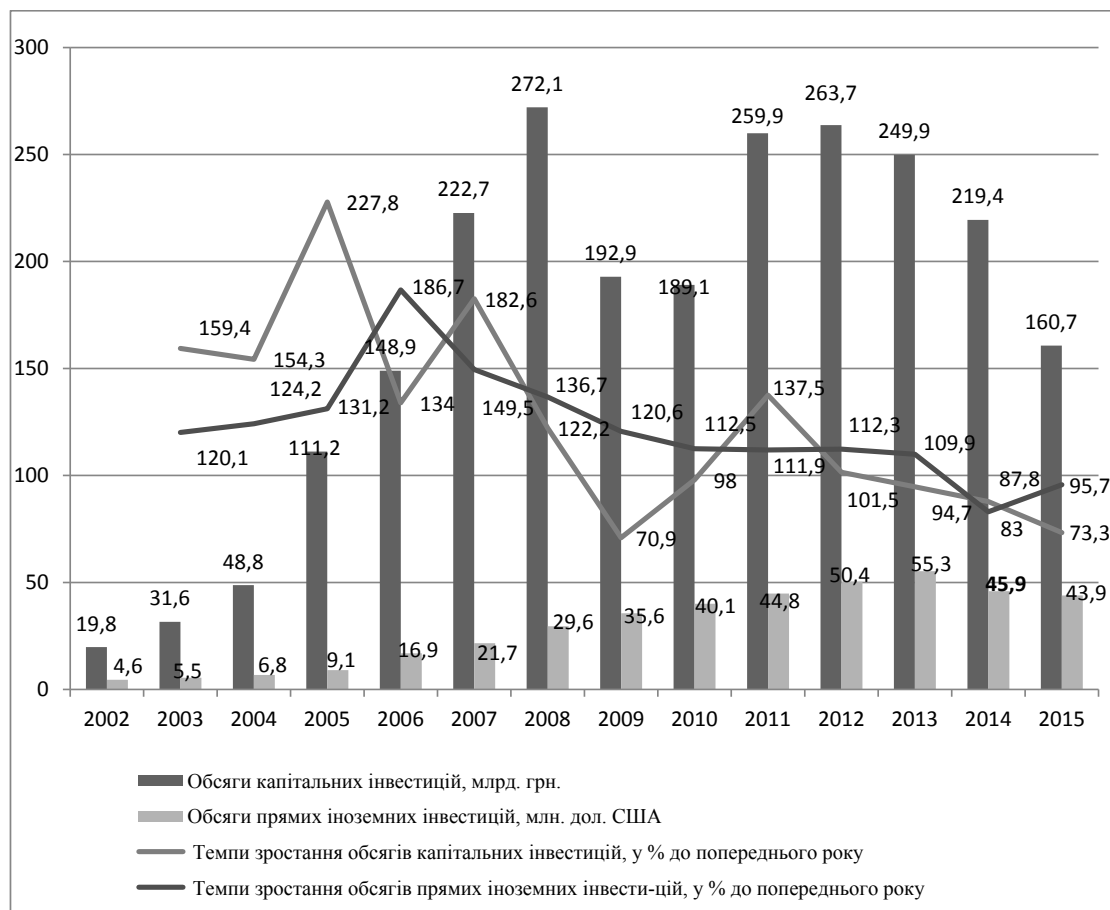
Отже, метою даної статті є дослідження територіальних аспектів розвитку інвестиційної діяльності в контексті сучасних трансформаційних економічних перетворень, особливо з погляду її ролі у здійсненні структурної перебудови регіональної економіки, забезпеченні якісного економічного зростання та реалізації інноваційно-інвестиційної моделі розвитку національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Соціально-економічний стан регіонів України характеризується проявами гострих кризових явищ, виникнення та розвиток яких обумовлені не лише зовнішніми викликами та несприятливими макроекономічними тенденціями, а значною мірою – негативними наслідками реструктуризації промислових підприємств, військовим конфліктом на сході держави та політичною кризою.

Збільшення обсягів вітчизняних та іноземних інвестицій є важливою передумовою

поступового відновлення економічного зростання шляхом формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні, який забезпечить належні нормативно-правові гарантії іноземним і вітчизняним інвесторам, сприятливі умови для розвитку бізнесу.

Однак економічна та політична ситуація, яка склалася сьогодні в державі значно ускладнює інвестиційну діяльність і негативно впливає на поведінку як закордонних, так і вітчизняних інвесторів. Інвестиційний процес в Україні характеризується відсутністю стабільності та значною залежністю обсягів капітальних інвестицій від зовнішніх та внутрішніх факторів. Відновлення інвестиційної активності у після кризовий період розпочалося зі суттєвим відставанням від динаміки економічного зростання. Лише у 2011 р. вдалося зупинити процес скорочення обсягів капітальних інвестицій та забезпечити їх приріст на рівні 37,5% порівняно із 2010 р. (рис. 1). Проте вже

* – (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції)

** – дані за три квартали 2015 р.

Рис. 1 Динаміка зміни капітальних та прямих іноземних інвестицій в Україні в 2002–2015 рр.

Джерело: [5; 6; 7]

у 2013 році тенденція до зменшення обсягів капітальних інвестицій поновлюється.

Так, у 2013 р. індекс обсягу капітальних інвестицій по Україні склав 94,7% (порівняно із 2012 р. падіння становило 5,3%). Приріст обсягу капітальних інвестицій спостерігався лише у 6 регіонах: Вінницькій, Житомирській, Луганській, Миколаївській, Чернігівській областях та у м. Севастополь. У 2014 р. обсяг капітальних інвестицій порівняно з попереднім роком скоротився на 12,2% (індекс обсягу капітальних інвестицій склав 87,8%). Приріст даного показника спостерігався тільки у 5 регіонах: Закарпатській, Запорізькій, Івано-Франківській, Сумській та Хмельницькій областях. За результатами 2015 р. індекс обсягу капітальних інвестицій склав 73,2% (порівняно з попереднім роком даний показник скоротився на 26,8%). У цей період обсяг капітальних інвестицій зріс тільки у Волинській і Хмельницькій областях. У Донецькій та Луганській областях протягом 2013–2015 рр., в умовах військового конфлікту та дестабілізації суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації, капітальні інвестиції скоротилися на 83,7% та 89,7% відповідно. Якщо ситуація не стабілізується і військові дії не будуть припинені найближчим часом, в цих регіонах прогнозується і подальше падіння обсягів залучення інвестиційних ресурсів. Як від вітчизняних, так і від іноземних інвесторів слід очікувати заморожування інвестиційних проектів або ж їх повне зупинення.

У розподілі капітальних інвестицій за регіонами країни зберігається надмірна диференціація. Інвестиції здебільшого сконцентровано у тих регіонах, де є можливість швидкої окупності таких вкладень. До них відносяться регіони з високою концентрацією важкої індустрії та регіони з рекреаційним потенціалом (м. Київ, Київська, Дніпропетровська, Донецька, Львівська, Харківська, Одеська, Запорізька області). Регіональна структура розподілу інвестицій засвідчує, що на ці регіони у 2014 р. припадало 70,0% їх загальноукраїнського обсягу. У 2015 р. даний показник дещо скоротився і становив 68,6%. Спад інвестицій у цьому періоді спостерігався у Донецькій, Луганській областях. При цьому додамо, що в економіку таких областей як Чернівецька, Чернігівська, Тернопільська, Рівненська і Херсонська стабільно залучаються найменші обсяги капітальних інвестицій.

Одним із показників, що характеризують ступінь інтеграції країни у світове співтовариство, є обсяг іноземних інвестицій.

Інвестиційна привабливість визначається по загальному інвестиційному клімату в країні, умовами проведення зовнішньої економічної діяльності, у тому числі правовими, митними. Іноземні інвестиції стимулюють темпи зростання національної економіки, впровадження сучасних технологій, техніки, обладнання, створюють додаткові робочі місця, посилюють конкурентоспроможність вітчизняної економіки.

З 2003 року спостерігалась стала тенденція зростання прямих іноземних інвестицій в економіку України. Найвищі темпи росту даного показника відбуваються в 2006 р. (186,7% порівняно з попереднім роком) та 2007 р. (149,5%), а починаючи з 2008 р. спостерігається уповільнення темпів зростання. Незважаючи на те, що в 2014 р. за рівнем прямих іноземних інвестицій серед 196 країн світу наша держава посіла 42 місце [8], обсяги прямих іноземних інвестицій в цей період були на 17% меншими, ніж у 2013 р. А у 2015 р. порівняно з 2014 р., частка інвестування з боку іноземних інвесторів скоротилася на 24,4%. Водночас за індексом інвестиційної привабливості (International Business Compass), розрахованого міжнародною консалтинговою мережею BDO в 2015 р., Україна посіла 89 місце зі 174 країн і покращила свій показник на 20 позицій в порівнянні з попереднім роком (109 місце) [9].

Незважаючи на поліпшення позицій у цьому рейтингу та оптимістичні прогнози уряду, інвестиційний клімат в Україні залишається несприятливим. Тенденція до погіршення інвестиційного клімату в Україні розпочалася ще з кінця 2011 р. Причинами спаду інвестиційної активності в цей період були високий рівень фінансових і політичних ризиків в Україні, високий рівень інфляції, нестабільне і недосконале законодавство, відсутність цілісної економічної стратегії та ігнорування необхідності в інституціональних перетвореннях, високий рівень корумпованості влади тощо. Підготовка до підписання Україною Угоди про Асоціацію з ЄС спричинили зростання індексу інвестиційної привабливості у 3-му кварталі 2013 р. Те, що ці очікування бізнесу не справдилися, призвело до подальшого падіння індексу у 4-му кварталі 2013 р. Очікування змін та економічних реформ у 2014 р. призвели до зростання індексу. Разом з тим, враховуючи ситуацію, що склалася в Україні, більшість іноземних інвесторів утримуються від капіталовкладень в українську економіку. У 2-му кварталі 2015 р. результати опитування

показали, що інвестори оцінюють рівень привабливості України на 2,66 бали з 5 можливих (що є негативним значенням) [10] (рис. 1).

Здійснення інвестиційної діяльності вимагає високопрофесійного інформаційного і консультативного супроводу. Однак, розвиток інвестування в Україні має ряд стримуючих чинників, до яких іноземні експерти відносять: відсутність податкової реформи, надмірний тиск податкових органів, високий рівень бюрократизації і корумпованості державного апарату та відсутність реформ у цьому напрямі, недостатній розвиток фінансових ринків, слабе валютне регулювання, складність реєстраційних, ліцензійних і митних процедур, відсутність судової, земельної реформ.

Український уряд впродовж останніх років виявляє, так би мовити, подвійні стандарти по відношенню до зарубіжних компаній. Офіційна політика спрямована на підтримку залучення максимальної кількості прямих іноземних інвестицій, але на практиці зарубіжні фірми мають проходити крізь неймовірні труднощі, намагаючись вкласти капітал в українську економіку. Українське законодавство не має міцної бази, комерційна діяльність стикається з цілим рядом бюрократичних перешкод, а крім того, багато вітчизняних підприємців просто бояться іноземного капіталу, вважаючи, що зарубіжні компанії планують просто експлуатувати українську економіку [11, с. 126].

Все це дозволяє констатувати, що несприятливий інвестиційний клімат в Україні в основному зумовлений впливом внутрішніх ризиків, а не зовнішніх. Більше того, такі перепони розвитку інвестиційної діяльності як корупція, відсутність дієвих реформ судової системи, проблеми прав власності та захисту інвесторів, надмірний податковий тиск, не є новими для України. З року в рік ці питання залишаються відкритими і набувають хронічного характеру. Особливо чутливо на них реагують зовнішні інвестори, через що їх частка серед джерел фінансування інвестиційної діяльності в Україні залишається стабільно низькою упродовж років. Водночас для внутрішніх інвесторів такі перепони не дають можливість залучати інвестиції на розширення їх діяльності, оновлювати основні засоби і впроваджувати нові технології [12].

Від ефективності організації інвестиційного процесу значною мірою залежить і економічний розвиток регіонів. Довготривала криза в Україні охопила усі сфери суспільного життя: політичну, економічну, соціальну і призвела до погіршення соціально-економічного розвитку регіонів та посилення територіальних диспропорцій. Процеси економічного оновлення та зростання визначаються розмірами, структурою інвестицій і швидкістю їх здійснення. Завдяки припливу додаткового капіталу в регіоні можна забезпечити економічне зростання

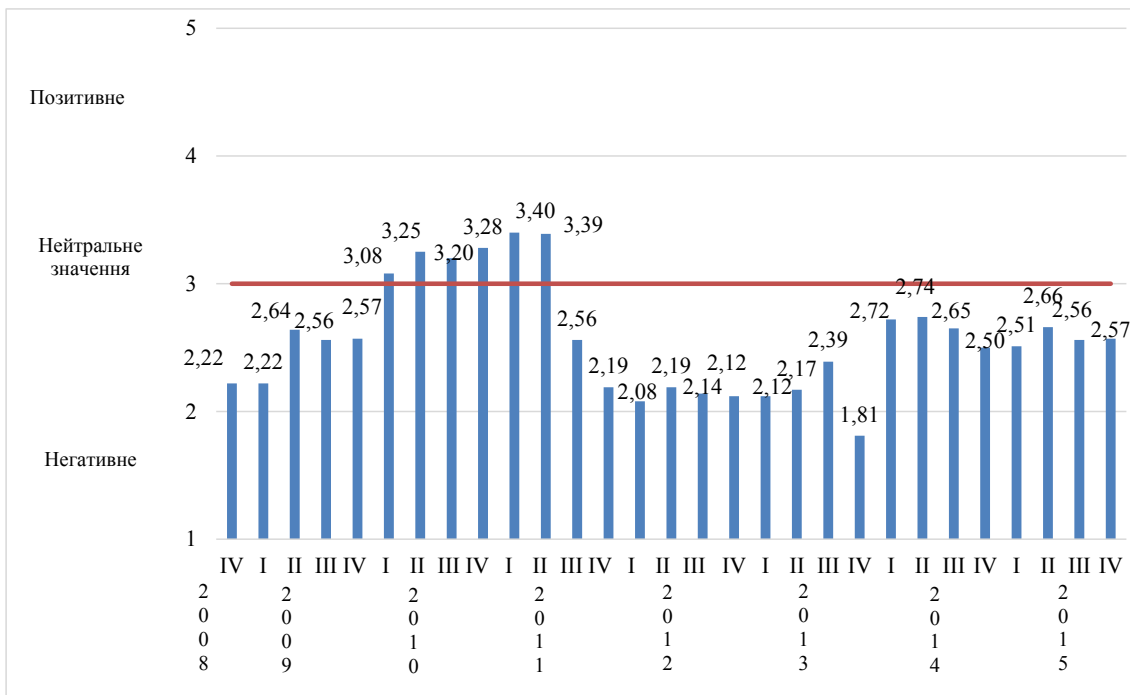

Рис. 2 Індекс інвестиційної привабливості України у 2008–2015 рр.

Джерело: [10]

шляхом впровадження новітніх технологій, оновлення економічної бази, відтворити оптимальні структурні пропорції в економіці і як наслідок, забезпечити повноцінне функціонування господарських суб'єктів, збільшити конкурентоспроможність регіонального виробництва. Проте несприятливий інвестиційний клімат в Україні негативно впливає і на рівень інвестиційної привабливості та обсяги інвестування регіонів. Не дивлячись на щорічну позитивну динаміку обсягу прямих іноземних інвестицій в Україні, різниця в питомій вазі регіонів у загальному обсязі вражаюча.

Так, у 2014 р. найбільший приплив іноземних інвестицій було зафіксовано у м. Києві – 49,5%, Дніпропетровській – 16,9%, Донецькій – 5,6%, Харківській – 3,8%, Київській – 3,6%, Одеській – 3,1%, Львівській – 3,0%, Полтавській – 2,2% та Івано-Франківській – 2,0% областях. До цих регіонів надходить 89,7 % усіх залучених прямих іноземних інвестицій. Це саме ті регіони, які на сьогодні вже є економічно розвинутими та найбільш привабливими для іноземних інвесторів. Найнижчі показники спостерігалися в Тернопільській – 0,12%, Чернівецькій – 0,15%, Кіровоградській – 0,18%, Чернігівській – 0,22% областях.

За часткою прямих іноземних інвестицій регіони України можна поділити на три групи:

- регіони, які залучили більше 10% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій – м. Київ та Дніпропетровська область. В цих регіонах акумулюється 66,4% від загальної кількості інвестицій в Україні;

- регіони, в які надійшло від 1% до 10% прямих іноземних інвестицій – Донецька, Харківська, Київська, Одеська, Львівська, Полтавська, Івано-Франківська, Запорізька, Луганська та Черкаська області або 27,8% від загальної кількості інвестицій;

- регіони, де частка прямих іноземних інвестицій склала менше 1% – Закарпатська, Волинська, Житомирська, Рівненська, Сумська, Вінницька, Миколаївська, Херсонська, Хмельницька, Чернігівська, Кіровоградська, Чернівецька та Тернопільська області. Ці регіони отримують тільки 5,8% від усіх інвестицій, які були залучені до країни.

Таким чином, інвестиційні потоки обслуговують економічно розвинуті регіони України, лишаячи поза увагою менш розвинуті регіони, що потребують значного надходження іноземних інвестицій. Таке спрямування прямих іноземних інвестицій у регіональному розрізі не сприяє рівномірному соціально-економічному розвитку країни та посилює подальше збіль-

шення регіональних диспропорцій. Задля усунення цих проблем повинна бути сформована виважена та дієва державна інвестиційна політика, спрямована на збільшення інвестиційної привабливості регіонів України.

Висновки з цього дослідження. Проведений аналіз інвестиційної діяльності в регіонах України дозволяє зробити такі висновки.

1. Інвестиційний клімат в Україні упродовж останніх років значно погіршився. Серед регіонів України у 2014 році найнижчий рівень інвестиційної привабливості був характерний для Донецької, Луганської, Чернівецької, Херсонської та Закарпатської областей. Крім того, за рейтингом інвестиційної привабливості спостерігається зміщення акценту в бік західних областей України (Львівської, Івано-Франківської, Вінницької), що надає їм додаткові конкурентні переваги порівняно з центральними та східними областями. Однак, незважаючи на зростання інвестиційної привабливості західних регіонів, інвестиційна активність у них не зросла, окрім Івано-Франківської області. Це дає підстави говорити про те, що інвестиційний клімат у цих регіонах суттєво не покращився.

2. Інвестиційний процес в Україні характеризується відсутністю стабільності: після приросту капітальних інвестицій майже в усіх регіонах (2003–2012 рр., за винятком 2009 р.), їх обсяги, починаючи з 2013 р. почали скорочуватися. У 2015 р. зниження обсягів капітальних інвестицій відбулося практично у всіх регіонах України (окрім Волинської і Хмельницької областей). Критична ситуація спостерігалася в Донецькій та Луганській областях, де протягом 2013–2015 рр., через дестабілізацію політичної та соціально-економічної ситуації, капітальні інвестиції скоротилися на 83,7% та 89,7% відповідно. У 2014 році також відбулося скорочення обсягів прямих іноземних інвестицій у більшості регіонів України.

3. У розподілі інвестицій за регіонами країни зберігається надмірна диференціація. Інвестиції в основному сконцентровано у економічно розвинутих регіонах, де є можливість швидкої окупності таких вкладень. До них відносяться регіони з високою концентрацією важкої індустрії та регіони з рекреаційним потенціалом (м. Київ, Київська, Дніпропетровська, Донецька, Харківська, Львівська та Одеська області). В економіку таких областей, як Чернівецька, Чернігівська, Тернопільська, Рівненська і Херсонська залучаються найменші обсяги інвестицій. Все це не сприяє рівномірному соціально-економічному розвитку

країни та посилює подальше зростання регіональних диспропорцій.

4. Основними причинами недостатньої інвестиційної активності в регіонах України є складний процес входження іноземних інвестицій в країну, невисока довіра до стабільності урядових рішень, відсутність дієвих реформ, втручання уряду в роботу приватного бізнесу, високий рівень корупції та значні адміністративні перешкоди для розвитку інвестиційної діяльності; незацікавленість місцевих органів влади в окремих регіонах у швидкому і без-

перешкодному проходженні дозвільних документів, що супроводжують реалізацію інвестиційного проекту; військовий конфлікт на сході України.

Таким чином, необхідною передумовою стабільного розвитку економіки в регіонах та забезпечення якісного економічного зростання в державі є висока інвестиційна активність, яка досягається не тільки шляхом збільшення реалізованих інвестиційних ресурсів, але й за рахунок їх ефективного використання у пріоритетних секторах економіки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Біла С.О. Питання теорії та практики інвестиційних процесів у трансформаційній економіці України (90-ті роки ХХ–початок ХХІ ст.) / С.О. Біла // Історія нар. госп-ва та екон. думки України. – 2007. – Вип. 39-40. – С. 32-42.
2. Борщевський В.В. Формування регіональної системи залучення іноземних інвестицій / В.В. Борщевський, І.М. Польова // Регіональна економіка. – 2006. – № 4. – С. 41-48.
3. Герасимчук З.В. Інвестиційний потенціал регіону: методика оцінки, механізми нарощення : [монографія] / З.В. Герасимчук, В.Р. Ткачук. – Луцьк : Надстир'я, 2009. – 232 с.
4. Колянко О.В. Регіональне управління інвестиційними процесами [Текст] : монографія / О.В. Колянко. – Львів : Видавництво ЛКА, 2009. – 248 с.
5. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. Оперативна статистична інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Офіційний сайт інформаційно-аналітичного центру «Info-Light» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://infolight.org.ua/>.
7. Офіційний сайт Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrproject.gov.ua/>.
8. Рейтинг стран мира по уровню прямых иностранных инвестиций [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gtmarket.ru/research/foreign-direct-investment-index/info>.
9. Україна піднялася в рейтингу інвестиційної привабливості [Електронний ресурс] ВВС України. – Режим доступу : http://www.bbc.com/ukrainian/business/2015/06/150605_investattractiveness_ukraine_az.
10. Європейська Бізнес Асоціація: офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eba.com.ua/uk/about-eba>.
11. Сазонець І.Л. Посилення ролі ТНК: позитивні та негативні наслідки / І.Л. Сазонець // Вісник Дніпропетровського національного університету. – 2009. – С. 122-127.
12. Ткач С. Ключові ризики та можливості для інвесторів України з країн Європейського Союзу в умовах зони вільної торгівлі / С. Ткач [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ird.gov.ua/irdp/e20150605.pdf>.